

ALBERTO MAGNO

SPECULUM ASTRONOMIAE

Edizione a cura di STEFANO CAROTI
MICHELA PEREIRA
STEFANO ZAMPONI
sotto la direzione di PAOLA ZAMBELLI

E.L.

um
o mae

ZE

0 DOMUS GALILÆANA
QUADERNI DI STORIA E CRITICA DELLA SCIENZA
NUOVA SERIE

1. - Arras, *Bibliothèque Municipale*, ms. 47 (844)

Sec. XIV in.; Membr.; in folio; ff. 118 numerati, ma altri 117 sono scomparsi dal codice originale in seguito alle depredazioni compiute sui mss. di Arras dal bibliotecario Caron (1816); 2 coll.; textus universitario; iniziali decorate rosse e blu; rubriche; la legatura in cuoio rossiccio risale al 1510, anno in cui i mss. di St. Vaast furono fatti rilegare a spese di Martin Asset, abate del monastero; f. 1: « Bibliotheca monasterii Sancti Vedasti Atrebatensis 1628 I, 1 »; all'esterno reca il titolo: *Liber Coniunction. ex dictis Albumasar.*

ff. 3^r-53^v Albumasar, *Introductorium Maius* (trad. Jo. Hispalensis): In nomine Domini et misericordis, incipit liber Albumasar astrologi qui dicitur Maior Introductorius, in sciencia iudiciorum astrorum et in naturis atque figuris, tractatus quoque eius in his omnibus;

ff. 53^v-57^r *Speculum Astronomiae*: Occasione quorundam librorum ... — ... ab eodem causata (TK 975; il testo è incompleto a causa della perdita di alcuni fogli, corrispondenti alle pp. 22/8-30/82).

ff. 2^r^v, 58^r-74^v Tolomeo, *Quadripartitum*; ... Explicit liber IIII par. Tholomei in iudicandi discretione per stellas de futuris in hoc mundo constitutionis et destructionis contingentibus. Deo gratias. Et perfecta est eius translatio de arabico in latinum a Tiburtino Platone, cui Deus parcat, die Veneris hora tertia, XX die mensis octobris, anno Domini 1138, XV die mensis saphao, anno Arabum 533 in civitate Barchinona. Et Deus nos custodiat et actus nostros dirigat. Tu autem Domine miserere nostri. Explicit;

ff. 75^r-118^v Albumasar, *De magnis coniunctionibus*: Hic est liber in Summa de significationibus individuorum superiorum, super accidentia que efficiuntur in mundo generationis, de presentia eorum, respectu ascendentium inceptionum coniunctionum et aliorum et corruptionis. Et sunt octo tractatus et LXIII differentie. Editus a Japhao astrologo, qui dictus est Albumasar ... — ... Completus est liber coniunctionum ex dictis Albumasar Jahfar filii Mahome Albactri, cum laude Dei et eius auxilio.

Cfr. *Catalogue Général des Manuscrits des Bibliothèques Publiques des Départements*, Tome IV (M. J. QUICHERAT), Paris, 1872.

date. Math. Xmo Filius dei... — ... creator omnipotens iustusque iudex et super omnia sublimis et benedictus amen.;

ff. 197rb-204rb Dionysius Carthusianus, *De simonia vitanda*: De eodem quoque dionisio ruermordensis chartusiano auctore In modum apologiae defendendo tractatum suum procedentem. Pecunia tua tecum sit in proditionem... Ista sunt verba sanctissimi principalis apostolorum... — ... qui est deus super omnia sublimis et benedictus Amen. Explicit opusculum de simonia vitanda dionysii a Ryckel chartusiani In ruermundia dum viveret.;

ff. 204va-206va Johannes Tinctor, *De simonia*: Per infrascripta respondeatur obiectionibus cuiusdam religiosi in materia mota de simonia... — ... et gloriam dei in saeculorum saecula benedicti Amen (di altra mano) Johannes Tinctor;

ff. 206va-211rb Johannes Tinctor, *De clausura monialium*: (Sul marg. di altra mano:) Quae sequuntur sunt... scripta per eundem magistrum Johannem tinctorem; De clausura monialium et ne plures recipiantur quam possunt de provenientibus monasterii... suscitavi... Item ne aliquid exigatur ab intransantibus religionem vide constitutionem domini urbani pape quinti... — ... ad laudem dei in saecula saeculorum benedictus Amen.;

ff. 211rb-213va *Conclusiones professorum Coloniensium de receptione monialium*: Ex praedictis possunt infrascripta sub compendio colligi. In receptione ad monasteria sive religionem personarum praecipue feminarum... (alla fine i nomi di professori; Petrus de nova ecclesia, Arnoldus de cloetring, Bernhardus de reyda, Gerhardus de monte, Johannes tinctor, Jacobus segher, Henricus de piro, Henricus bemell de xantis, Henricus de leyden)... idem videtur mihi henrico zaher legum doctore minnimo.

ff. 213va-214vb *Nota aliqua contra pluralitatem beneficiorum*;

ff. 215ra-219rb Michael Francisci de Insulis (M. de Furno, de Four) *Determinatio quodlibetica in materiam fraternitatis rosarii beatae virginis*: Quodlibet de veritate fraternitatis rosarii seu psalterii beatae Mariae virginis conventus Coloniensis ordinis praedicatorum, pronunciatum Coloniae In scolis artium tempore quolibetorum Anno MCCCCLXXXVI per fratrem Michaelem de Insulis sacrae theologiae professorem... postea per eundem anno LXXIX... Quis determinatio illa, quam de nostra Rosarii beatissimae virginis fraternitatis... Cum David dicat particeps sum... — ... Haec sunt dulcissima et melliflua virgo maria quae sentio de tua salutatione et fraternitate praetacta, quae omnia tibi... offero... et pro quibus omnibus dictis et scriptis peto mihi et omnibus de tua fraternitate succurrere digneris in extrema vitae hora Amen.;

ff. 230-235rb Albertus Magnus, *Speculum Astrologiae* (TK 975): Occasione quorundam librorum... — ... ab eodem causata.

Da: *Standortverzeichnis der Handschriften der Landesbibliothek Darmstadt* (ms.).

15. — Douai, *Bibliothèque Municipale, ms. 427 int. 1*

Sec. XV; Chart.; in fol.; ff. 5; 2 coll.; scrittura libraria umanistica; donato al collegio inglese di Douai dal Rev. John Ainsworth.

ff. 1^r-5^v *Alberti Magni doctoris excellentissimi Speculum in astrologia*: Occasione quorundam librorum... — ... ab eodem causata (TK 975).

Cfr. H. R. DUTHILLOEUL, *Catalogue Descriptif et Raisonné des Manuscrits de la Bibliothèque de Douai*, Douai, 1848, p. 206, n. 687.

16. — Erfurt, *Wissenschaftliche Bibliothek der Stadt, ms. Amplon. qu. 189*

Sec. XIII-XIV; Membr.; ff. 85; legatura in legno e cuoio, con impresse aquile, leoni, stelle, e la lettera S maiuscola: non compreso nel cat. Ampl.; segnatura 91 *mathematicae*; dai fogli attaccati alla legatura si rileva che riguarda *im December 1407 zu Mainz aufgenommen Notariatsinstr.*; ugualmente riguarda, come appare *eine vom Vikar des dortigen Stephanstiftes, Heinrich Ymmenhausen für einige geistliche gegen den Pfarres Johann in Monsheim geführte Klage über einem von letzteren den abwendesen Klägern geschuldeten Gulden*; attaccati frammenti da un trattato meteorologico del 13 o 14 secolo; come fogli di guardia all'inizio e alla fine frammenti di un codice italiano scritto in una corsiva del tardo 13 secolo, che forse costituiscono parti del trattato di Papa Innocenzo III *De miseria humanae conditionis*.

ff. 1-24^v *Stephani Arnaldi translatio dietarii a Costa ben Luca compositi*: Fuit domine, trivie vestre postulacionis hec summa ut umbram... occursum. Igitur ego Stephanus Arnaldi vestrorum medicorum minimus... propter bonum commune in medicina studencium persequi librum de dictis ordinandis quem dietarium placuit nominare... Dietarium istud tres continebit tractatus... — ... decoctionis colantur... et istis contentus aspices (cfr. TK 571);

f. 24^{r-v} Aegidius (de Corbeil), *De iudiciis urinarum*: Incipiunt versus Egidii de iudiciis urinarum: Dicitur urina quoniam sit renibus una... — ... Algor in extremis situs est et balnea curant. Explicit Egidius de iudiciis urinarum (TK 422);

f. 24^v Ricetta medica;

ff. 25-40 Albumazar, *Flores astrorum sive liber de revolucionibus annorum*: In nomine dei misericordis et pii incipit liber Albumazar de revolucionibus annorum: Hic est... de eorum florum... super in inferibus... — ... gargarismum aut vomitum, sitque ascendens aries aut luna (incompleto) (TK 615);

ff. 40-47 (altra mano) Alberti magni *Liber de mineralibus et lapidibus*: Incipit liber primus mineralium qui est de lapidibus editus a fratre Alberto Theutonico de ordine fratrum Predicatorum ... De commixtione ... — ... a quodam succubes. Sunt multi modi tuchie. (TK 368);

ff. 67-68 (Alberto Magno?) *Notae de coloribus*: De coloribus et primo de lazurio. Lazurium fit multis modis ... — ... ad omnes mixturas et ad lazurium;

f. 68 *Naturalia exscripta de quibusdam et collecta* (note varie);

ff. 68-70 *De imaginibus astronomicis*: In nomine dei pii et misericordia Dixit Aristotiles: qui legerit filosoficam ... — ... ad aptacionem et proficium regionum cui gloria in perpetuo et secula seculorum amen (di mano più recente) (Thebit, *de imaginibus*, cfr. TK 449);

f. 70 *Notae ex capitulo Speculi Alberti quibus de imaginibus et de commentatione astronomiae inscribitur extractae* (scritto dalla prima mano): De electionibus vero ... — ... et non conversio (45/2 - 46/48);

ff. 71-78 *Theoria planetarum* (Gerardi Cremonensis): Incipit theoria planetarum Circulus ecentricus vel egressa cuspidis ... — ... a terra directe superposita equatori. Explicit (TK 223);

ff. 79^v-84^v *Astronomia navalis Aristotelis*: Signa aquarum et ventorum et tempestatum et serenitatum scripsimus quantum ... — ... splendidam et si in circulo muscillaginem; (scrittura minuscola italiana) (Ps. Aristotele, *De signis*, trad. Bartolomeo da Messina, TK 1501);

ff. 78^v-e f. 85 Note astronomiche.

Da: W. SCHUM, *Beschreibendes Verzeichnis der Amplonianischen Handschriften-Sammlung zu Erfurt*, Berlin, 1887.

17. - *Erfurt, Wissenschaftliche Bibliothek der Stadt, ms. Amplon. qu. 223*

Sec. XIV ex.; Chart.; ff. 270; legatura in legno con dorso di cuoio bianco con impressi segni di S maiuscola; nel cat. Amploniano segnato col n. 107 *mathematice*; scrittura difficile con abbreviazioni frequenti e inconsuete; littera bastarda; della medesima mano, decorazioni nel mezzo dei fascicoli; rubriche, iniziali rilevate in rosso; foglietto del XV sec. con la scritta: *In hoc volumine continentur multa et varia Albumazar et Haly*.

ff. 1-12 *Tractatus de domibus astrorum*: Notandum quod ad perfectum iudicium ... — ... secundum quod significaret luminaria (TK 949);

ff. 12-57 *Tractatus de natura et impressione astrorum viam iudiciorum persequens*: Cum incipit sapientie timor dei ... — ... augendo astanti; hec sunt 12 domorum partes (Abraham ben Ezra. *Liber introductorius in iudicia astrorum qui dicitur principium sapientie*, TK 309);

ff. 57-85^v Iohannis Hispalensis *Liber de revolutionibus annorum*: Incipit prima pars libri J. Hispalensis de revolutione annorum: Quoniam huic arti ysagogas prestuimus ... — ... alias labetur ex bestiis emptis (Johannes Hispalensis, *Quadripartitus*, TK 1277);

ff. 85^v-105^r *Liber iudiciorum de nativitatibus*: Dixit Abubekri magnus filius Alkassibi Alkusi ... — ... qui inducit finem vite. Explicit (cfr. TK 446);

ff. 105^v-114^v *Tractatus de nominibus librorum astronomie cui inscribitur Speculum Alberti*: Incipit liber de nominibus librorum astronomie prohemium: Occasione quorundam librorum ... — ... ab eodem causata. Explicit liber de nominibus librorum astronomie dictus Speculum Alberti (TK 975);

ff. 117-154^v Zael Bembriz Israelitae *Liber de iudiciis astrorum*: Liber Zaelis In nomine domini pii et misericordis Dixit Zael Benbriz Israelita: Scito quod signa sunt duodecim ... — ... quam comprehendi possunt. Explicit liber Zael (TK 1411);

ff. 154-156 *De virtutibus aque vite sive ardentis sive vive*: Ista enim clarior est quam aqua rosacea ... — ... dat ingressum spiritibus (TK 779);

ff. 156^v-161^v *Liber cui Interrogatorium inscribitur*: Cum interrogatus fueris de epistola vel legato, aspice ... — ... eandem domum et omnes res eius (Zael, *De interrogationibus*, ultima parte; TK 312);

ff. 161^v-163 *De anymodar*: Pone signum estimatum ... — ... de signo medii celi (TK 1060);

ff. 162-163 *De proiectione radiorum*: Si volueris scire vitam nati ... — ... dirige ylegia ad ea (TK 1478);

ff. 163^v-170^v *De directionibus*: Dirige nato gradum etc ... — ... ei caput abscidetur (TK 435);

ff. 170^v-172^v *De natis in XII signis*: In ariete masculus natus etc. ... — ... vivet anni 75 (TK 664; Zinner 11884);

ff. 172^v-265^v *Liber Albumazar de XII domibus astrorum*: Incipit: Partes duodecim domorum et primo de partibus ascendentes. Ascendentis tres sunt partes ... — ... ad credenciam secretorum;

ff. 265-267^v *Tabula firdarie*;

ff. 267^v-270^v *Significatio planetarum in signis Haly*: Sol in omnibus partibus Arietis altos ... — ... honoratus et galardus. Expl. (TK 1514).

Da: W. SCHUM, *Beschreibendes Verzeichnis der Amplonianischen Handschriften-Sammlung zu Erfurt*, Berlin, 1887.

18. - *Erfurt, Wissenschaftliche Bibliothek der Stadt, ms. Amplon. qu. 348*

Sec. XIV (1393); Chart.; ff. 142; scritto ad Erfurt; legatura in legno e cuoio verde; fra i codd. di Amplonius segnato 16 *mathematice*.

ff. 1^r-4^v *Item tractatus Iordani de ponderibus*: Omnis ponderosi motum esse ... — ... eque gravia situm; quare propositum. Explicit pondera Iordani (TK 1000);

ff. 4^v-7^r *Tractatus eiusdem de canonio*: Si fuerit canonium simetrum magnitudine ... — ... minoris porcionis quod oportebit ostendere. Explicit liber de canonio (TK 1449);

ff. 13-22^r (Thomas Bradwardine) *Egregius liber de proporcionibus*: Omnem motum successivum alteri in velocitate et ... — ... suum mobile nulla proporcio reperitur. Expliciunt proporcionibus editae a rev. doctore Sacrae Theologiae Bragherdino Anglico (TK 984);

ff. 22^v-24^v *Notae*: Ad sciendum si aliquid intenderet modum suum; *Sophisma*: impossibile potest esse verum; *Sophisma*: Socrates dicitur primo (di mano diversa);

ff. 25-38 *Tractatus de intencionibus et remissionibus motuum et mutationum*: Quia iuvenum disputacio ex argumentis ... — ... latitudinem difformitatis extensam. Expl. textus; Omnis latitudo motus ... — ... ut habitus et privacio. Finitus. Gloria, laus et honor tibi sit, rex Christe redemptor (TK 1222);

ff. 39^r-45^v (N. Oresme), *Tractatus alius de proporcionibus*: Una medietas scribitur sic $1/2$ et una tertia ... — ... non prima principaliter; de talibus itaque finis, prout sufficiant quae dicta sunt. Quatuor lineae rectae in circulo ... — ... consideracionem et patet in figura. Aspectus caeli distant moderamine tali ... — ... sectilis quartus, ternus et oppositus. Explicit libellus de addicione seu fractione proporcionum (TK 1596);

ff. 46^v-53^v *Tractatus quadrantis secundum Lyconiensem*: Geometriae duae sunt partes ... — ... per dictum dabit capacitatem. Explicit quadrans magistri Ruperti Anglici (TK 585);

ff. 54^r-87^v *Item liber Alkubicii introductorium in Quadripartitum Ptolemaei* a Johanne Hispalensi commentario illustratus: Postulata a domino ... — ... Addilazziz Alkubicii; Finis est astronomiae Alkubicii 1393 (TK 1078); (Incipit commentarium) Scito quod aspiciens idest astrologus ... — ... raro invenies (TK 1408);

ff. 88^r-89^r Messehala, *De cogitacionibus et intencionibus hominum bonus valde et optime iudiciarius*: Praecepit Messehala ut constituas ... — ... in tertio vel sextili intellige, Deo gratias amen. Explicit astronomia Alkubicii in Quadripartito Ptolemaei 1393° Erphordiae in Archa quae non est Noe sed Amplonii de Berka die 22a mensis Maii, sole in 7° gradu geminorum et lune in decimo gradu librae precise existentibus, iove in medio caelo et leo fuit ascendens. Deo gratias qui recepit et finivit solus per evum gloriosus (TK 1081);

ff. 90^r-110^r *Liber triginta differenciarum Alfragani*: Differentia prima in annis arabum et latinorum ... — ... voluerit. Explicit Alpharganus (TK 429);

ff. 110^v-112^r *Liber Thebit de circulis sperarum*: Incipit Thebith de circulis sperarum et mundi totalis valde utilis ad habendam ymaginacionem

introductoriam in astronomiam: Nos iuxta rectam ymaginacionem inchoantes ... — ... prima ymaginando occurrunt. Explicit liber de modo accessionum et recessionum octavae sperae a Thebith Benkorath compilatus Erphordiae in Archa finitus 1393, 23a die Maii Sole in decimo gradu geminorum et luna in 3° scorpionis (TK 924);

ff. 112^r-114^r *Liber Thebith de motu accessionis et recessionis octavae sperae*: Imaginabor sphaeram ... — ... aliud est consequens, volumus declarare. Explicit Thebith de eisdem magis in speciali, finitus eodem die mensis Maii (TK 561);

f. 114^r-v *Liber Thebith de aequacionibus*: Cum volueris scire quantitatem ... — ... intrasti in lineas. Explicit Thebith de equacionibus satis utilis et profundus (TK 357);

ff. 114^v-125^v *Speculum mathematicum Alberti Magni de libris mathematicae facultatis*: Incipit liber Alberti Magni episcopi ratisonensis de libris mathematicae facultatis licitis et illicitis Erphordiae conscriptus: Occasione quorundam librorum ... — ... ab eodem causata. Finitus est Erphordiae liber Alberti Magni de libris mathematicae facultatis licitis et illicitis, 1393 die 29a mensis Maii, luna in capricorno et sole in geminis, anno yestagird (TK 975);

ff. 136^r-142^v *Et de diebus nocivis et de quibusdam astrologicis*:

- 1) *De diebus infelicissimis anni*: Isti sunt dies infelices secundum auctores ... — ... Non minuas venas ut longo tempore vivas (TK 795);
- 2) *De virtute urinae*: Si urina pura semper ...;
- 3) *Nota*: Prima fluxio ventris est diarria ...;
- 4) *Versus de vitanda epidemia*: Allea cum pane tu debes sumere mane ...;
- 5) *Collecta de furto inveniando*: Omnipotens sempiternae ...;
- 6) *De duodecim signis et luna currente per ipsa*: Considerandum de ariete est in quo ... — ... bonum signum ad omnem partem habebis. Explicit de duodecim signis;
- 7) *Versus de eadem re*: Nil capitis facias aries cum luna refulget ...;
- 8) *Versus de regimine sanitatis*: Anglorum ... — ... non tecto capite sub frigore ne gradiens;
- 9) *Ad purgandam melancoliam*;
- 10) *Contra insaniam*: Kilie ... Kylios etc.;
- 11) *De virtute singulorum dierum luminarum*: Luna prima haec omnibus agentibus ... — ... operatus est pendens in cruce universo.

Da: W. SCHUM, *Beschreibendes Verzeichnis der Amplonianischen Handschriften-Sammlung zu Erfurt*, Berlin, 1887.

19. — *Erfurt, Wissenschaftliche Bibliothek der Stadt, ms. Amplon. qu. 349*

Sec. XIV ex.; Chart. e Membr.; Misc. composito; scrittura di varie mani e vari tipi (corsiva, textus, notula); ff. 172; provenienza

inglese; legatura in legno e cuoio verde; nel Cat. di Amplonius ha la segnatura 46 *mathematice*.

- ff. 1-7^r *Declaraciones canonum Johannis de Lyneriis* super tabulis eiusdem: Circa canones de invencione locorum planetarum ... — ... de aliis sex climatibus. Explicit tractatus declaracionis canonum etc. (TK 204);
- ff. 7^v-8^r *Tractatus de latitudinibus planetarum*: Theorica motuum latitudinis planetarum ... — ... prius intellectae et haec de latitudinibus planetarum sufficient. Explicit. (TK 1571: Petrus de Sancto Audomaro, *De latitudinibus planetarum*; cfr. «Isis» 50, 1959);
- f. 8^v *Fragmentum tractatus de 8^a sphaera scripti*;
- f. 9^r *Carmen amatorium* (I verso illeggibile) ... Se gheef mer noch tan hughen moet (si tratta di un foglio più antico inserito nel codice);
- f. 9^v *Principium cuiusdam libelli procuracionis*: Viro venerabili et discreto domino officiali Tornacensi Johannes curatus de Couer salutem in Domino. Noveritis quod coram me propter hoc constitutus N. dilectos suos Petrus de Duaco, Iacobum de Zande, Johannem de Suipgis etc.;
- f. 10 *Nota de differentiis astronomicis*;
- ff. 11-17^v *Quaedam de minuciis phisicis et vulgaribus a Johanne de Lineris edita*: Multiplicis philosophiae variis radiis illustrato domino Roberto de Bardis de Florencia Glacunensis ecclesie inclito decano Johannes de Lineris Ambianensis diocesis astronomicae veritatis amator ... vestro ingenio moderetis. Modum addicionis integrum ... — ... motus cuiuslibet diei primus. Explicit totum.;
- ff. 18^r-22^r *Astronomia Ypocratis*: Sapiens Ypocras ... — ... Explicit (cfr. TK 1379);
- ff. 22^v-28^v *Algorismus proporcionum*: Una medietas scribitur sic 1/2 et una tertia ... — ... non prima principaliter; de talibus itaque finis, prout sufficiant quae dicta sunt. Explicit libellus de additione seu fractione proporcionum (con figure) (N. Oresme; TK 1596);
- ff. 30^r-32^v *Liber Iordani de planisperio*: Planisperium Iordani: Spera in quolibet polorum ... sit polus planum ... — ... situs illius quod proponebatur. Explicit planisperium (con figure) (J. Nemorarius; TK 1524);
- ff. 34^r-47^r *Tractatus de cometis et pronosticacionibus circa eos bonus* (*Tractatus quomodo vel quo modo non valent pronosticaciones futurorum per cometas*): A. D. 1368 a vigilia Palmarum usque ad tres septimanas Parisius visus fuit cometes etc. ... — ... nobis magis proprium est; haec dicta collacionis cum astrologis. Expl. tractatus pronosticacionis per cometas (Henricus de Hassia, *Questio de cometa*; TK 103);
- ff. 47^v, 65^v-66^v, 16^r-v; 29^r *Liber alchindi de radiis*: Omnes homines qui sensibilia ... — ... naturae noticiam habent. Explicit theorica artis magie. Explicit Alkindi de radiis stellicis (TK 986);
- ff. 48^r-55^r *Tractatus de proporcionibus*: Omnis proporecio vel est communiter dicta ... — ... velocitate maiori quam b cum movetur et sic patet

conclusio tota. Explicit tractatus proporcionum motuum. (agg. posteriore: Jo. de Wasia) (Thomas Bradwardine; TK 1001);

ff. 55^v (R. Grossatesta), *Tractatus de coloribus*: Colorem lux ... — ... ostendunt; haec de generacionibus colorum ad presens sufficiat (TK 235);

ff. 56^r-v *Practica de flagellatoribus*: De flagellatoribus A. 1349 non completo mensis Marci die 12^a in nocte etc. ... — ... post factum et sequitur huius figura caeli. (cfr. *Gesta Archiep. Magdeburgensis*, Mon. Germ. Scriptores XIV, 436);

ff. 57^r-65^r *Tractatus Campani de figura sectorum seu alkathe, quod idem est*: Intellexi quod dixisti de nominata alcata et quod quesivisti ... — ... sicut ostendimus in hiis quae precesserunt. Explicit (Thebit, *De figura sectore*, TK 754-5);

ff. 67^r-74^v e 75^v-77^v *Postea sequuntur quaedam de proporcionibus et circulis*: Cordam arcus unius gradus per duas cordas ... Regulae utiles ad cognitionum proporcionalium ... — ... in omni triangulo ortogonio noto uno angulorum;

f. 75^r *Quaestio quaedam Holcoth*: Oc olcoth ... — ... circa distincionem primam in qua agitur de frui et uti; quaeritur utrum creatam;

ff. 78^r-90^r *Computus ecclesiasticus* (con commento): Si vis divinare in mente, in qua manus teneat sterlingium et in qua Parisiensem ... — ... choevos. Explicit liber totius massae computi. Deo gratias. (Comm.): Omnis tractatus conditor suo premitit operi ... — ... hic est error variacionis; *Incipiunt subtilitates enigmatum Sadai* (TK 1470);

ff. 90^r-95^r *Calendarium perpetuum* (elenco di nomi di santi, interrotto da una breve trattazione astronomica);

ff. 95^r-97^v *Notae astronomicae*;

ff. 98^r-108^r *Speculum domini Alberti*: Occasione quorundam librorum ... — ... ab eodem causata. Explicit liber de nominibus librorum astronomiae Deo gratias (TK 975);

ff. 108^r-111^v *Prooemium et rubricae Ptolomaei libri cui almagestum inscribitur*: Incipit prohoemium libri Almagesti. Quidam vir nomine Abbulgafle in libro suo ...;

ff. 112^r-120^v *Tractatus de spera solida*: Tocius astrologiae speculacionis radix ... — ... Expl. tractatus de spera solida sive astrolabium spericum compositum A. D. 1303 (TK 1576);

ff. 121^r-132^v *Tractatus iudiciorum in revolucionibus et eclipsibus cum suis adiacencis*: In laude Dei pii et misericordis incipit preciosum effectuum planetarum prestigium de secretis secretorum ... cuius tipus est eclipsis lunae erat a. Christi. 1356 ... — ... Et haec de dispositione a. Christi 1360 completi de iudiciis sufficiant. Super coniuncione Saturni et Iovis a. Christi 1345 ... — ... Cunctis quorum interest astronomiae scire novas Gaufridus de Mellis hoc quod in presenti cedula continetur ... dicte coniuncione infra biennium apparebit;

ff. 133^r-143^r *Tractatus practicans de nativitatibus*: In nomine Dei ... incipit practicans nativitatum presagium secundum astronomiae principia

declarandum sub hac forma ... — ... pacietur infirmitatem et liberabitur. Explicit;

f. 146^{r-v} *Notae de numeris fractis*;

ff. 147-150 *Tractatus directorii significatoris*: Recipe tabulam planam super cuius extremitatem ... — ... debet dirigi ante et retro. Explicit.;

ff. 150^v-153 *Tractatus chilindri*: Investigantibus cilindri dispositionem qui dicitur horrologium viatorum ... — ... cuiuslibet rei erectae et sic terminatur tractatus chylindri (TK 776);

ff. 153^v-156^v *Exemplum proiectionis radiorum*: Planetarum sint gradus sextiles ... — ... in aliis angulis et haec de radiacionibus dicta sufficiant;

ff. 156^r-159^v *Quomodo fit directio significatoris per tabulas*: Cum volueris significatorem dirigere ad quemlibet ... — ... direcciones per exempla et ideo sufficit ad presens (TK 357; Zinner 3115);

ff. 160^r-161^v *Tractatus optimus de turcheto cum figuris* (De omnibus parciis instrumenti turketi): De nominibus partium intrumenti quod turchettus dicitur primo, postera de utilitatibus ... — ... per se facile invenit ex predictis. Factus A. D. 1284 secunda die Iulii in die dominica sole caneri 17. Ante meridiem incepit. (Franco de Polonia, *Modus construendi torquetum*, TK 383);

f. 162^r *Fragmentum tractatus medici*;

ff. 162^v-172^r *Practica circa ipsum*: Incipit epilogus Mufini et operationes astrolabii Mesalle et aliorum quorundam: Nomina instrumentorum astrolabii sunt haec, primum est armilla ... — ... talis comparacio staturae tuae ad planiciem. Explicit deo gratias. (Messahala, *Practica astrolabii*; TK 916).

Da: W. SCHUM, *Beschreibendes Verzeichnis der Amplonianischen Handschriften-Sammlung zu Erfurt*, Berlin, 1887.

Cfr. M. T. D'ALVERNY - F. HUDRY, *Al-Kindi De Radiis*, « Archives d'Histoire doctrinale et Litteraire au Moyen Age », 1975.

20. — Firenze, Biblioteca Medicea Laurenziana, ms. Ashburnham. 210

Sec. XV; Membr.; mm. 332 × 250; ff. 184; 2 coll.; littera bastarda di due mani diverse: A) ff. 3^r-177^v, B) ff. 178^r-183^r; iniziali miniate e decorate, segni di paragrafo rilevati in blu e rosso; rubriche; f. 1^r *Cepola*; f. 3^r illustrato lo stemma dei Cipolla; f. 184^r contiene questa nota: « 1473 Iste liber est mei Bernardini Cepolle de Verona »; per gli ulteriori proprietari cfr. DELISLE, *Mss. Libri Laur.*, pp. 49-51; Miscellanea filosofica e astronomica; al f. 2^v un indice scritto in rosso contiene tutti i titoli, tranne quello dell'ultimo testo.

ff. 3^r-21^r *Incipit quaestio contra divinatores horoscopios qui facta hominum in constellationibus ponunt*, per M. Ni. Oresme anno domini 1370 Parisius compilata et determinata: Utrum res futurae per astrologos pos-

sint praesciri ... — ... Et sic finit quaestio contra divinatores ... quam posuerim veritatem non inveni. Ergo vigilate (TK 1667);

ff. 21^r-70^r *Incipiunt quodlibeta annexa quaestioni praemissae*: Ut autem aliquantulum pacificentur ... — ... dicunt fecisse vel saltem fingunt aut volunt fecisse videri. Et sic est finis. Expliciunt quodlibeta magistri Nicolai Oreme seu questiones 44 diversas tangentes materias. Restant adhuc problemata circa visum et alios sensus videlicet inspicienti tabulam in principio posita (TK 1614);

ff. 71^r-84^v *Incipit tractatus magistri Henrici de Hassia per eundem Parisius contra eos qui ex coniunctionibus quas magnas vocant magnos effectus praedicere conati sunt compilatus*: Odit observantes vanitates supervacuae ... — ... exalant in aera ... Explicit tractatus contra coniunctionistas de eventibus futurorum editus a magistro Henrico de Hassia (TK 978);

ff. 84^v-89^r *Tractatus magistri Nicolay Oresme argutivus principum qui vanis artibus ut per astrologiam et huius nituntur occulta perquirere et investigare futura etc.*: Multi principes et magnates noxia curiositate solliciti vanis nituntur artibus occulta perquirere ... — ... prodet populum suum et principatus stabilis erit. Et sic est finis. Explicit tractatus quem edidit vir profundae speculationis Nicolaus Oresme normannus contra strolagos iudicii qui se profetas volunt appellari (TK 887);

ff. 89^r-101^r *Incipit tractatus de reductione effectuum in suas causas communes* a reverendo magistro Henrico de Hassia Parisius compilatus; cuius primum capitulum est de modo invencionis phylosophiae specialis: Propter admirari inceperunt antiquitus homines ... — ... invenitur fortius istis almis spiritibus. Explicit tractatus de reductione effectuum in suas causas communes (segue l'indice dei capitoli);

ff. 101^v-129^v *Incipit tractatus magistri Nicolay Oresme de configuracione qualitatum intytulatus*, quia de figuracione et potencia uniformitatis et difformitatis qualitatum permanentium etiam successivarum necnon de acquisitione et mensura velocitatum in tribus partibus huius tractatus pertractat ut patet: Cum ymaginacionem meam de uniformitate ... — ... Et de uniformitate et difformitate dictum sit tantum. Et sic est finis huiusmodi tractatus quem (segue una riga erasa) secundi feci Parisius anno domini 1410. Explicit tractatus magistri Nicolay Oresme de uniformitate et difformitate intensionum seu configuracione qualitatum etc. (TK 304);

ff. 129^r-132^r *Incipit tractatus de magnete*: Tractatus de magnete duas partes continet ... — ... calculum in parte sui casus ut presens demonstrat describeo.

f. 132^{r-v} *Incipit Thebith de ymaginacione spere et circulorum et de visione*: Nos autem iuxta rectam ymaginacionem astrologiam ... — ... circumulum enim magnum vel maiorem. De magnete explicit liber iste. Deo dicamus graciaram actiones (TK 974);

ff. 133^r-141^v (Nicola Oresme), *Tractatus de monetarum mutacione*: Quibusdam videtur quod aliquis rex aut princeps autoritate propria ... — ... et voluntarie condemnare quod non potest efficaciter impugnare etc.

ff. 70^r-109^r *Liber Zachelis in solutione sompniorum*: Primum capitulum de triplici sompno. De sompno qualis sit ... — ... cassabitur cum propinqua sua etc. Explicit liber Zachelis in solutione sompniorum (TK 1115);

ff. 109^r-126^r *Hic incipit lapidarius*: Appellatus est magnus ab inventore ... — ... Ego autem lapidariam artem exposuissem, nisi quod ad me non totus liber sed quaedam pars sive propositione excerpte de libro devenerunt et cetera. Finis adest operis mercedem posco laboris. Explicit lapidarius;

f. 127^{r-v} bianco;

ff. 128-135^v Raymundi Lulli *Ars brevis*: Racio quare facimus istam artem brevem ... — ... magister doceat scolares. Explicit ars brevis raymundi lulli deo gratias (TK 1315);

ff. 136^r-140^r Alberti Magni *De scientiis licitis et illicitis*: Occasione quorundam librorum ... — ... ab eodem causata. Explicit tractatus Alberti Magni de scientiis licitis et illicitis et de libris et iniciis necnon continenciis eorum (TK 975);

ff. 141^r-166^v Raymundi Lulli *Brevis practica artis generalis*: Alphabetum tabule generalis est hoc quod cordetenus scire oportebit ... — ... Explicit practica. Deus omnipotens cum gratia et benedictione tua facimus lecturam artis que intitulata est brevis practica tabule generalis ... sic potest fieri et intelligi in aliis. Sit igitur benedictus ... deus ... seculorum Amen (TK 409);

ff. 167^r-174^v Raymundi Lulli *Ars compendiosa medicinae*: Ars ista hac intencione compilata est ut medicus ... — ... et sirupum et huiusmodi;

ff. 175^{r-v} Hoc opus dividitur in septem fundamenta. Primum est de fundamento valde virtuoso et fructuoso, secundum est de virtutibus eligendis et de viciis vitandis ...;

f. 176^{r-v} Segismundus Dei gratia romanorum rex ... Venerabilibus prioribus arcium, vexillifero iusticie, populo et communitati Florencie dilectis nostris ...; datato Luce die 6 mensis Junii regnorum nostrorum anno Ungarie 45 Romanorum 22 et Boemie 12 (1432); al f. 176^v la risposta della città di Firenze, datata « Florentie die 22 Julii »;

ff. 178^v-193^v 55 lettere latine di Guarino Veronese a diversi corrispondenti, la maggior parte da Verona e Argenta, datate 1428 e 1429; ff. 193^v risposta di un Gherardo e ff. 194-195^v risposta di un Bertoldo;

al termine della raccolta di lettere, leggermente distanziate, le seguenti parole: Quis scripturali calamo mittentis intencio non potest nisi prolixo enarrari sermone, quod auditori habet ingenerare sepe fastidium, et sensus ambiguitate verborum decrevi satis unico sermonis prolato ipsam cui mittitur aperiri. Quare viros prudentes et nobiles dominos legatos meos ad vestram studui praesenciam destinare de mente mea plenarie informatos, sermonibus quorum magnificencie vestre referendis placeat fidei debitum adhibere.

Da: *Katalog der Danziger Stadtbibliothek*, Danzig, 1892-1921; *Katalog der Handschriften*, Teil 3.

24. — *Gent, Bibliothèque Universitaire (Bibliotheek der Rijksuniversiteit) ms. 416 (151)*

Sec. XV; Membr.; in fol.; ff. 215; textus universitario con caratteristiche umanistiche; miniature decorazioni in oro e a colori.

Sul verso del foglio di guardia: Tabula continens singulos libros in hoc volumine compulsos.

ff. 1^r-3^r *Incipiunt flores divi Hermetis Trismegisti tribatheofronos*: Dixit Hermes quod Sol et Luna ... — ... numquam peccabis cum dei auxilio. Expliciunt flores divi Hermetis Trismegisti tribateofronos. (TK 453);

ff. 4^r-21^r *Centilogium Ptholomei cum comento Hali, translatum ex graeco in latinum*: Mundanorum ad hoc et ad illud mutatio ... — ... et ego deum deprecor ut te dirigat. Explicit Centilogium Pth. cum comento Hali (TK 891);

f. 21^{r-v} Ptholomeus dixit quod stellae cum caudis ... — ... regibus et divitibus apparebit (TK 1147);

ff. 22^r-24^r *Opus de ymaginibus Ptholomei super facies signorum*: Opus ymaginum Ptolomei et est omnibus modis ... — ... quod amicus tuus desiderat. Explicit liber de ymaginibus Ptolomei super facies signorum (TK 1016);

ff. 24^r-26^v *Liber Thebith, filii Thore, de imaginibus*: Dixit Thebit ben Thorat ... — ... vel infortunati a malo. Explicit. (TK 458);

ff. 27^r-41^v *Centum verba Ptolomei, hoc est centilogium secundum translationem hebraycam*: Dixit Ptolomeus: iam scripsi tibi iesure libros ... — ... perfecta est huius libri translatio. (cfr. TK 650);

ff. 42^r-45^v *Propositiones Almansoris que sunt 150 numero, filii Abrahe iudei*: Incipiunt capitula stellarum ... — ... in quo nulla fiet iniusticia. Expliciunt propositiones Almansoris que sunt 150 numero, filii Abrahe iudei (cfr. TK 188);

ff. 46^r-48^v *Centilogium Thebith*: Nunc inchoabo librum de consuetudinibus ... — ... salvus ab infortuna. Explicit Centilogium Thebith. (TK 965);

ff. 48^r-56^r *Liber de nominibus librorum astronomiae tam demonstrativorum quam iudicialium quem composuit Albertus Magnus ut sciatur qui libri sunt contra fidem et qui non*: Occasione quorundam librorum ... — ... ab eodem causata (TK 975);

ff. 56^r-58^r *Epistola Messahallach in rebus eclipsis solis et lunae et coniunctionibus planetarum ac revolutionibus annorum breviter ordinata*: Dixit Messahalla: quia dominus altissimus ... — ... ex secretis sciencie astrorum. Perfectus est liber laude dei et eius auxilio. (TK 1217);

ff. 58^r-59^v *Liber in narratione Saturni quid accidit ex mutatione sua a signo in signum*: Hunc librum intellexerunt ... — ... pecus carum et piscium utilitas. Explicit. (TK 646);

- ff. 93-95^v Tavole e figure lineari;
 ff. 96 *Ad faciendum horelogium murale*: Ad faciendum horelogium murale, i.e. secundum umbras versas ... — ... Poli Numbergensisest ... cuius hec est figura; (Jo. Schindel, *Compositio chilindri*: TK 39);
 f. 96^v figura lineare;
 ff. 97-101^v bianchi;
 ff. 102-117 *Tractatus in astrologia*: Creator est gubernator omnium deus, qui est solus occultorum detector ... — ... civitates et lacus et flumina etc. (Jo. Stendal da Praga, *Iudicium anni*; TK 272);
 ff. 118-141^v *Pulcherrima enigmata pertinentes ad mercancias*: Tres socii emerunt equum pro 9 solidis ... — ... Fac secundum regulam superiorum datam;
 ff. 142-184 *Item tractatus qui continet practicas transactas de eclipsibus solis et lune per magistrum Johannem de Gmunden practicas et valent pro Albyone; Media coniunctio solis et lune anno domini 1415 corrente in qua erit eclipsis solis* (J. de Gmunden 1406 magister artium nella facoltà di Vienna insegnò fino al 1417; cfr. Aschbach I 455); (Jo. de Gmunden, *Practica eclipsium?* cfr. TK 1224);
 ff. 185-189^v bianchi;
 ff. 190-205 *Speculum [astronomiae] Alberti [Magni]*: Occasione quorundam librorum ... — ... ab eodem causata. Explicit speculum Alberti (TK 975);
 ff. 205^v-207 Cum in virtute superiorum et incorruptibilium corporum ... — ... ex aliquo casu oculos inequales. Explicit pars phisionomie domini (ps.) Alberti Coloniensis (opera spuria) (Aegidius, *De phisionomia*; TK 308);
 ff. 207-210 bianchi;
 ff. 210-212 figure lineari ed esempi sul trattato di J. de Gmunden;
 ff. 213^{r-v} bianchi;
 f. 214 Note;
 f. 214^v bianco.

Da: *Catalogus Bibliothecae Claustroeburgensis. Pars I. Codices Manuscripti qui extant in Bibliotheca Claustroeburgensi*, a c. di M. FISCHER, 1808.

27. — Kraków, Biblioteka Jagiellonska, ms. BJ 1970

XIV sec. Chart. in 4°; l. bastarda; reca il titolo: *Thebit De ymaginacione octave spere, Liber proporcionum, Pulcra Musica, et alia plura*; ff. 294.

- ff. 1 ss. Opuscoli astronomici:
 f. 13 *Astrolabium ita construitur* ...;
 f. 34 *Alia compositio Chilindri*;
 f. 38 *Sequitur practica Chilindri*;

- f. 54^r-57^r *Speculum Astronomiae* (incompleto): Occasione quorundam librorum ... — ... iniquitatem portare (p. 47/21) [TK 975];
 f. 59 *Series temporum secundum Albategni*;
 f. 63 Thebit, *De ymaginacione octave spere super duos circulos*;
 f. 74 Incipit Thebit *De his que indigent expositione antequam legatur Almagesti*;
 f. 95 (?) *Notabilia super textus quadrantis* (cfr. f. 103);
 f. 107 *Arismetica Johannis de Muris*: Numerus est duplex, scilicet mathematicus ...;
 f. 138 Expliciunt proportiones breves cum laude dei;
 ivi In Collacione presenti plura narrabo ...;
 f. 183 *Capitulum primum de dispositione quadrantis et de expositione linearum et circulorum ipsius* ...;
 f. 205 Explicit textus quadrantis cum Compositioe eiusdem;
 f. 207 Et si bestialium voluptatum ...;
 f. 229 Explicit Musica Johannis de Muris, concordans cum Musica Boecii;
 f. 262 Explicit Practica geometrie, hic sunt 120 theoreumata.

Da W. WISŁOCKI, *Catalogus codicum manuscriptorum Bibliothecae Universitatis Jagellonicae Cracoviensis*, Cracovia 1877-81, p. 479.

28. — Kraków, Biblioteka Jagiellonska, ms. BJ 2496

Sec. XV ex.; Chart.; 22, 5 × 17 cm; ff. 134+IV; littera bastarda.

- ff. 1^r-26^v *De sciencia nativitatum* (cfr. ms. BJ 1862, ff. 81-120 e Wien, ms. lat. 4773, ff. 15^v-44^v);
 ff. 26^v-35^r *De figuris latronum*;
 f. 35^v Nota;
 ff. 37^r-44^v Mashaallah, *De revolucionibus annorum mundi* (TK 362);
 ff. 45^r-60^v Abu Mashar, *De revolucionibus annorum mundi* (manca la fine);
 ff. 61^r-77^v Abu Mashar, *Flores* (TK 1013);
 ff. 78^r-82^v Valentinus de Zator, *Iudicium et significatio cometae*;
 f. 83^r *De cometis; De terre motu*;
 ff. 83^v-84^v Martinus Krol de Zurawica, *Iudicium de pluviis Regis doctoris*;
 ff. 85ra-95va Albertus Magnus, *Speculum astronomicum*: Occasione quorundam librorum ... — ... ab eodem causata (TK 975); anno Domini M^oCCCC^oLXXXII^o Cracovie sabbato ante Johannis Baptiste;
 ff. 95vb-96rb Thomas de Aquino, *Epistola de iudiciis astrorum ad quendam militem ultramontanum*;
 ff. 97ra-100vb Mashaalla, *De rebus eclipsium fratris Johannis de Sevilla*;
 ff. 101ra-10rb Mashaalla, *Liber super annonam; De motibus*;

f. 63^v *Sermo Petri Damiani de S. Johanne apostolo*: Hodie, nobis dilecti, leticiae gaudia geminatur ... — ... perfecta unus et verus deus per omnia secula seculorum;

ff. 64^r-69^v *Epistola Beati Augustini ad Petrum Diaconum*: Dilecto filio Petro, Augustinus episcopus salutem. Questionem aut dubitationem tuam ... (seguono altre 53 epistole);

f. 69^v *Ep. B. Bernardi Abbatis ad Senonensem episcopum*: Petis, domine, in paupercolo monacho an sit peccatum recipere pecuniam ad usuram ... — ... ubi vero non est peccatum; *Ep. b. Ambrosii episcopi ad Masselicum iudicem*: Petis an mortaliter peccent fideles proximum inebriando ... — ... quam meliorem et securiorem; *Ep. b. Augustini ad Lizarium presbiterum*: Suspicaris ut asseris ... — ... (40 epistole) f. 78^v expl. pax tecum et ora pro me;

f. 76^r-^v *Responsiones clericorum Yponensium ad S. Augustinum*: Sanctissimo domino patri ... — ... salvare per te aperte possimus;

f. 79^v-81^v *Sermo b. Bernardi in nativitate domini de quinque verbis Apostoli et septem verbis quibus Christus loquebatur*: Multifarie multisque modis deus locutus est nobis ... — ... qui vivit et regnat per omnia secula seculorum. Amen;

ff. 81^v-82^r Bernardus, *In Natali B. Johanni Evangeliste de quatuor columpnis nubis, ignis, argenti et marmorum*: Qui viderit faciam illum columpnam in templum dei mei ... — ... et sic dicemus confidenter. Significatum est super nos lumen vultusque tui, domine;

ff. 82^r-85^r *Item sermo egregius de beato Johanni evangelista Petri Damiani*: Gaudeamus fratres dilectissimi copiosum vestre ... — ... in tenebris lampadem nostris similiter gressibus proferamus;

ff. 85^r-87^v *Sanctus Maximus episcopus de verbis Evangelii ubi videtur dici a domino: Vigilate et orate*: Nobilis ille confessor ... — ... me de illius patria disputantem qui est benedictus in secula amen;

ff. 87^v-90^v *Sermo iste Petri Lombardi est, non Bernhardi in circumcisionem domini de tribus silentiis*: In monte Syon erit salvatio ... — ... quare nobis prestare dignetur;

ff. 91^r-113^v *Liber Alani de maximis theologis*: Omnis scientia suis intitulatur regulis ... — ... que nimirum dictorum rationes catholicorum expositionibus precipiuntur item;

ff. 114^r-115^v *Tabula super precedens librum* (sopra rigo: *opus*) *Alani de maximis theologiae*: 68 Accio omnis a Deo est ... — ... 99 ypothesis dicitur ab alyo. Zelus, Explicit registrum. Libri finis adest. Nunc virgo sis perhenis, sis salutata qui consistit nominata ... ipse Alanus nunc et finitur totus sic scriptor eximie locus. Amen;

f. 115^r-123^v *Incipit liber* (sopra rigo: *magistri Alani*) *primus de arte fidei catholice agens de una omni causa, idest de uno deo eodemque bono 30 continens propositiones*: Cuius rem nominis et in te subiecti senciant, et tu a domino consequeris ... — ... magna puniendi sunt pena, et sic pro-

positum patet. Explicit liber de arte fidei catholice a magistro Alano composito;

f. 124^r-^v bianco; (filigrana diversa, simile a Briquet 1587-8 Monaco 1458-9);

ff. 125^r-133^v *Incipit Speculum de nominibus astronomiae domini Alberti*: Occasione quorundam librorum ... — ... ab eodem causata. Explicit liber de nominibus librorum astronomiae editus a domino Alberto Coloniensi. Et est speculum eius (TK 975);

ff. 133^v-143^v *Vigintiloquium Petri Cameracensis* incipit Prologus: Tractatus sequens de concordantia theologiae et astronomiae dici potest, quare viginti verba utilis continet ... De concordantia theologiae et astronomiae aliquid scribere ... — ... seclusa opinionem variorum dissonantiam certitudine licet concludere (TK 369);

f. 144^r *Figura seu facies celi ad mundi initium* (figura d'oroscopo); Hoc ultimum verum tam principaliter intenta continet;

f. 145^r Explicit tractatum de concordia theologiae et astronomiae a domino Petro cardinali Cameracensi compilatus et completus in civitate Tullensi Anno domini MCCCCXIII;

f. 145^r Notandum est quod in tractatus de concordia ... — ... michi diligentius perscrutanti astronomorum dicta clarius innotuit veritas etc. (TK 947);

ff. 145^r-162^v *Tractatus de concordia astronomice veritatis et narrationis historice*: Ad tractatum nostrum de concordantia astronomie et theologie ... (146^v) Astronomie veritatis viam sequentes ... — ... Explicit tractatus de concordia astronomice veritatis et narrationis historice a domino Petro card. Cameracensi compositus et completus in civitate S. Basiliensi Anno Christi 1414 mense magii die decima (TK 64);

ff. 162^v-184^v *Incipit tractatus tercius de concordia astronomie cum theologica et historica veritate*: Notandum est quod in tractatus de concordia theologie et astronomie (cfr. TK 947) ... astronomorum dicta. *Inc. opus*: Tractatus autem iste sic incipit: Michi diligentius perscrutanti ... (163^v) Exordiar igitur ab elucidatione eorum que scripsi ... — ... ad honorem et gloriam almi conditoris siderum, qui est benedictus in secula seculorum amen. Explicit secunda apologetica defensio astronomice veritatis per me fratrem Oswaldum Nott professum in Tegernsee. Deus sit benedictus in eternum;

f. 184^v Iste liber attinet monasterio Tegernsee.

Cfr. *Catalogus codicum latinorum Bibliothecae Regiae Monacensis*, cit.

39. — Oxford, Bodleian Library, ms. Ashmole 345

Sec. XIV-XV; Membr.; ff. 80; textus univ. (Inglese, scritto da tre copisti: rispettivamente ff. 1-38^v, ff. 39-69^v, 70-80^v; con figure; numerazione dell'epoca; sulla prima pagina « Kenelme Digby ».

- ff. 1-3^v *Incipit Haly de sub radiis planetarum*: Saturnus in ariete sub radiis facit pluvias ... — ... et bonam complexionem ostendit. Explicit Haly de sub radiis planetarum (TK 1383; Alkindi — o Haly —; Ca. 81-82 l'attribuisce ad Alkindi; cfr. Hellmann, « Beitr. z. Gesch. d. Meteorologie » II, 1917, 198; *Aristoteles latinus* 136);
- ff. 3^v-5 *Regula Ptolomei ad sciendum utrum nativitas fuerit masculina aut feminina*: Dicit Tholomeus huius rei causa ... (TK 420);
- ff. 5-6 *Pronosticum Ypocratis quod dies mortis vel salutis ostendit*: Saturni die ... (*Saturni die qui in lectum ceciderit*; TK 1381);
- ff. 6-12^v *Tractatus*: Dixit Ypocras medicorum optimus quod medicus primo aspiciat lunam ... — ... cum labore et difficultate. Explicit liber *Pronosticorum celestium Ypocratis*; (Haly, prol. *De esse aegrorum*, TK 453);
- ff. 12^v-13^v *De 3ei mense lunari*: Ut dicit G [alenus] in 3° de cronicis diebus luna facit in nobis 2as impressiones ... — ... non currit hec computacio. Explicit de triplici mense lunari (*De cronicis diebus*: TK 1616);
- ff. 13^v-14^v *Nota* quod Campanus capitulo 5 compoti sui potest diem naturalem dividi in 4 quadras (TK 934);
- ff. 14^v-21 (*Speculum Astronomiae*): Occasione quorundam librorum ... — ... ab eodem causata (compendio; cfr. Appendice IV);
- f. 21^{r-v} *De colore eclipsis solaris*: Color eclipsis solaris solummodo color aeris est ... — ... hoc in astrologia Mareiliensi;
- ff. 21-22 *De instrumento [astrolabii]*: Queritur primo duo armille convenientis mensure;
- f. 22^{r-v} *De vero motu planetarum per instrumentum*: Fiat columpna et locetur (TK 556);
- f. 23^{r-v} *Quum domus questionis tenuerit duo signa forcius eorum est dominus eius et significator* ... (insieme ad excerpta da Macrobio e Hermes);
- ff. 23^v-24 *Pronosticacio Campani*: Cum (autem) dispositionem pronosticare volueris;
- ff. 25-27^v *De domibus planetarum*; Capitulum locorum expertorum in verbis sapientum. Saturnus cum fuerit in domo sua ... — ... significat nato corporis salutem et bonam spem sui. Explicit;
- f. 28 *De occultis*: Hec est figura extraccionis occultorum secundum regulam. Capitulum in quadrante hyles inveniuntur per eam occulta ... (*Liber de occultis* cap. 7 da Messahala, *De intentionibus*; TK 600);
- f. 28^v *Capitulum de occultatione anuli vel alterius rei secundum Dorotheum*: Cum aliquis occultaverit ... (TK 280; Ca. 34-5);
- f. 29 Dorotheus, *De occultis*: Dixit Dorotheus: si fueris interrogatus de thesauro ... (gen. considerato un capitolo da Massahala, *De occultis*: TK 312; Ca. 34-35);
- ff. 30-31 *De occultis secundum Ptolomeum*: Dixit Ptolomeus: si aspexerit significator ... — ... et scito quo hoc est de secretis astronomie et occultabant antiqui sapientes astrologorum a ceteris qui in hac arte

- docti fuerunt; Explicit liber de occultis. (considerato un cap. da Messahala, *De intentionibus*; TK 1442; Ca. 34-35; « Osiris » 12, 1956, 61-62);
- f. 31 *De sompniis*: Cum enim aliquis in sompno pluvias et mare et flumina multociens videt;
- ff. 31^v-37 *Incipit Astrologia Ypocratis*: Ut ait Galienus sapientissimus Ypocras omnium medicorum peritissimus ait quisquis est medicus qui astrologiam ignorat ... — ... Cum labore et difficultate etc. Explicit liber *Pronosticorum celestium* (cfr. ff. 6-12^v); (Ps. Ippocrate, *Astrologia*, tr. Guglielmo di Moerbeke; TK 1612; « Janus » 49, 1960, 105);
- ff. 37-38^v *Hic incipit Dorotheus de electionibus in horis*: Hora solis in fortuna est in omni re ... — ... bonum est adrentare terras cavare ... hic desinit (incompleto) (I Dorotheus, *De electionibus*: TK 639; Ca. 71; II Haly Aben Ragel *Astrologia*, TK ibidem; Ca. 153);
- (I ff. 39-69 sono probabilmente un piccolo volume inserito nel manoscritto)
- ff. 39-44^v *De eleccionibus per cursum lune in diversis signis*: Cum luna fuerit in ariete signo firmo ... — ... nota quod ubicunque dicitur bonum est vel cavendum est, intelligitur dum luna sit in illo signo;
- ff. 45-46 *De furatis et perditis*: Si quis perdidit sua domus sue et causa recuperandi peccierit oracula ut consule[re] sapias: hec precepta considera ... — ... si aqatice ad septentrionem;
- ff. 47-63 *Incipiunt Flores Albumazar de electionibus*: In nomine Dei incipiunt electiones quas Albumazar compilavit de confusis tractatibus antiquorum, s. qualibet die quid sit agendum quid pretermittendum secundum antiquorum s. qualibet die quid sit agendum quid pretermittendum secundum aspectum planetarum ... pisces gratum balneari esse quietum et vacuum (TK 738; *Aristoteles latinus* 176);
- f. 63^{r-v} *De regimine planetarum*: Astronomia docet de magnitudine mobili hoc est de motibus firmamenti et planetarum et de eorum effectibus;
- f. 63^v *De speris* (partibus anni et complexionibus): Spere sunt IX ...
- f. 64 (Quattro distici): Largus amans ... (*Versus exametri de quatuor complexionibus*: TK 811; cfr. « Proceedings Modern Lang. Ass. » 16, 1901, 503-25);
- f. 64 *De signis in quibus dominantur*: Aries in Babilonia ...;
- f. 64^{r-v} *De effectu et effi(ca)cia planetarum*: Materia huius libelli est effectus et efficacia lune et aliorum planetarum ... (prologo dell'*Experimentarius* di Bernardo Silvestre) (TK 850);
- ff. 64^v-65 *Quid planete agant in climatibus signorum*: Cum vero saturnus ingreditur ...;
- f. 65 *Prognostica de annona*: Si autem quis est qui ignorat aut copiam aut paupertatem futuri anni ...;
- f. 66 *Signa temporum, i. serenitatis et tempestatis, sumuntur a sole et luna et coloribus eorundem et a piscibus sumuntur signa*: A sole ...;
- f. 66^v *De significationibus tonitruu*: Si vero 3^a luna tonitrua audieris ...;

f. 67 *Quid faces ardentes significant in celo*: Nunc quoniam plura scripsi ex officiis lune temptabo quoddam explicare scriptum ex Caldea sagacitate;

ff. 67^v *Quatuor venti*: Ventos quatuor cardinales dicimus. Quorum primus septentrion ...;

f. 68 *Supputaciones kalendarum sive prognostica*: Kalendas Januarii si in dominica evenerint;

f. 68^v *Prognostica secundum literas dominicales*: Quando A fuerit litera dominicalis yemps calida;

f. 69 *Supputatio per diem natalem Domini*: Si festum nativitatis domini in die dominica evenerit ...;

f. 69 *Prognostica per ventum*: Si in prima nocte ventus fuerit: ordinata moriuntur in illo anno ... — ... quia magnum donum erit in illo anno;

ff. 70-74 Guillelmi natione Anglici, medici et civis Massiliensis, *Tractatus de urina non visa*: Ne ignorancie vel potius invidie redarguar, mi Germane, qui quandoque apud Massiliam aliquando mecum studuisti (Fabricius III 138) (TK 906);

f. 74 *Proposicio Tolomei de crisi*: Albaharim sane et certe sunt hore quibus declarantur mutaciones membrorum (Ptolomeus docuit nos-Exposicio) (TK 74; Ca. 21);

ff. 74^v-75^v *Sequitur figura Ptolomei* quam Haly commentator suos describit sic, quando et qualiter morbi acuti habere debent suas determinaciones sive ad bonum sive ad malum. Fiat ergo descriptio figure celi in inicio morbi sic (la figura manca);

ff. 76-77 *Epistola de discretione mortis*: Aspice in occasionibus mortem inferentibus nato ... (TK 152);

ff. 77-78^v *De puerorum nativitate*: Quando ergo puer nascitur diligenter prospice quod signum emergat in oriente ... (cfr. TK 1170);

ff. 78^v-80 *De artibus cuius nativitatem noveris*: Vidistis utiliter quod diximus dicamus itaque quas artes ... — ... in primo gradu arietis evadet casum luminis (il f. 79^v è occupato da una figura astrologica) (TK 1696);

f. 80^{r-v} *Excerpta de Aschyndene in prohemio*, de lamina pro calculo amovendo; con questo ms. è rilegata una copia dell'*Ars brevis* di Raimondo Lullo.

Da: W. D. MACRAY, *Index to the Catalogue of the Manuscripts of Elias Ashmole formerly preserved in the Ashmolean Museum, and now deposited in the Bodleian Library, Oxford*, Oxford, 1866; e W. H. BLACK, *A Descriptive Analytical and Critical Catalogue of the Manuscripts Bequeathed unto the University of Oxford by Elias Ashmole Esq.*, Oxford, 1845. (Quarto Series, pars X).

40. — Oxford, Bodleian Library, ms. Canonici Misc. 517

Sec. XV; Chart.; in folio; ff. 182; (tre codd. rilegati insieme, l'ultimo appartenne al monastero SS. Quadraginta de Tarvisio).

1 *Canones horoscopi instrumenti*.

ff. 2^v-3^v Thebit Ben Chorath *Liber de dyametro terrae planetarumque*;

ff. 3^v-5^r Hermetis Trismegisti *Flores*;

ff. 5^r-10^v *De luna et mansionibus eiusdem* ex Dorotheo aliisque;

ff. 10^v-15^v *Regulae utiles in electionibus horarum secundum Haly*, inter quas sunt: *Judicia quinquaginta praecipua*, quae ponit Zahel in fine introductorii sui de iudiciis et astronomia; *Regulae* quas ponit Zahel post ista capitula suprascripta.

ff. 15^v-16^r *Tractatus de proprietatibus lunae in signis duodecim circuli Zodiaci*;

ff. 16^r-17^v Arnaldi de Villa Nova *Parva et generalis introductio ad iudicia Astronomiae ad medicum introducendum*;

ff. 17^v-20^r *Liber Messahallah de abundantia et charistia rerum*;

f. 20^r *Excerpta ex Hermete Trismegisto de tonitribus*;

ff. 20^r-21^v *Libellus de impressionibus Hippocratis*;

ff. 21^v-23^r *Libellus de scientiis scientiae astrorum* a Johanne Hispano ex Arabico versus in Latinum;

ff. 23^r-24^r Alchabitii *Libellus de revolutione annorum et de significatione coniunctionis planetarum*, latine versus per eundem Johannem;

ff. 24^r-25^v *De diebus faustis et infaustis*;

ff. 25^v-27^v *Centiloquium Bethen*;

ff. 27^v-28^v Zahelis *Capitula de luna et de iudiciis*;

ff. 28^v-31^r *Libellus Haly de impressionibus*;

ff. 31^r-33^r *Liber de consuetudinibus*;

ff. 33^r-35^r Aben Ezrae *Significationes planetarum per domos in domo per Petrum de Abano Hispanum Latine versus*;

ff. 35^r-38^r *Significatio verborum in iudiciis*;

ff. 38^r-39^r *Scientia edita ab Edri philosopho astrologo et medico*;

ff. 39^r-42^v Almansoris *Libellus de signorum dispositione* a Platone Tiburtino Latine traductus;

ff. 42^v-45^r *Flores divini viri Hermetis Trismegisti*, quos Stephanus de Messana de secretis illius viri transtulit Manfredo, regi Siciliae;

ff. 45^{r-v} *Capitulum Zahelis, quod malus planeta signat bonum et prosperitatem*;

ff. 45^v-49^v *Expositiones septem planetarum per duodecim domos*;

ff. 49^v-52^v *Tractatus Ptolemaei cum commento Haly metrico verso, de aspectibus lunae ad planetas*;

ff. 52^v-59^v Alberti Magni *Speculum de nominibus librorum astrologiae* Occasione quorundam librorum ... — ... ab eodem causata (TK 975);

ff. 59^v-72^v *Tabulae mansionum et aequationum duodecim domorum* secundum Davidem Cremonensem et Alphonsum regem, cum canonibus.

(al f. 72^v termina la prima parte del ms., chart. filigrana simile a Bricquet 12202; scritto in Italia nel XV secolo, textus univ. semplificato, del tipo usato dal Salutati; numerazione dei fogli fatta da Jacopo Soranzo)

ff. 73^r-81^v *Tractatus de sensibus interioribus in partes tres distributus* (Veneto 1443)

ff. 82^r-fine Johannis Blanchini sive de Blanchinis, *Tabulae praevis canonibus aliisque regulis astrologicis; In libro Almagesti; De modo operandi per tabulas de aspectibus et projectionibus radiorum.*

Da: *Catalogi codicum manuseriptorum Bibliothecae Bodleianae* (Quarto Series), XI, Oxford 1864.

41. - *Oxford, Bodleian Library, ms. Digby 81*

Sec. XI-XV; Chart. e Membr.; ff. 140; in 4°; consta di più codici, scritti da varie mani; posseduto da T. Allen e per la prima parte (item 1-6) da W. Dussying.

1) ff. 1-8 (Johannis de Sacro Bosco) *Tractatus de Sphaera*;

ff. 8-11 Thomae de Novo Mercato (?) *Computus manualis*: *Computus iste dividitur in quinque partes ... — ... explicit computus manualis secundum usum Cantabrigiae, quod Joh. de Marisco (TK 244);*

ff. 11-35 Thomae de Novo Mercato *Commentum in carmen (Alexandri de Villa Dei) de algorismo*: *Cum omnium arcium inventores necnon earum inquisitores ... — ... explicit commentum supra tractatum Algorismi secundum M. Thomam de Novo Mercato bonum et utile, quod Johannes de Marisco (TK 328);*

ff. 35-63 Eiusdem *Commentum super librum Dionysii Exigui (ut dicitur prologo) metricum scriptum de compoto ecclesiastico*: *Omnium philosophorum discretissimi intimique perpetue veritatis amici ... — ... Incipit carmen Dionysio ascriptum: Aureus in Jano numerus clavesque novantur ... — ... Explicit comentum magistri Thome de Novo Mercato super compotum metricum sive ecclesiasticum, quod Johannes de Marisco (TK 1005);*

ff. 63-65 *Arbor numeralis sive de compoto carmen breve*: *Phalerata gravibus musa magistrorum Vacat immo levibus mens discipulorum ... — ... Finis huic operi sic ludendo detur Quod dum vacat pueris breviter legetur (TK 1039);*

f. 65^v *Versus memoriales, forma abbreviata, super festa anni*; cfr. *Computus manualis*, f. 8;

2) ff. 66-69 *Tabula chronologica ab anno Domini I usque ad 1256, additis pauculis historicis praesertim ad historiam Anglicam spectantibus, cum successione abbatum quorundam de Tavistock, episcoporum Exoniensium*;

ai ff. 73^v-76^v sono inseriti brani del libro di Beda *De temporibus « De sex etatibus mundi »*;

ff. 89-99^v *Constitutiones domini Johannis de Stratford Cantuar. archiepiscopi* edite in ecclesia Sancti Pauli London. anno Domini MCCCXLVII (si tratta di un frammento da un altro codice);

ff. 99^v-102 *Sompnia Danielis Prophete*, quod fecit in diebus Nabegodeneser regis cum rogabatur a principibus civitatis et ab omnibus populis ut ei sompna narraret: *Aves in sompnis capere lucrum signat*;

3) ff. 102-118 *Alberti Magni Speculum Astronomiae, sive de scientiis et libris licitis et illicitis*: *Occasione quorundam librorum ... — ... ab eodem causata. Explicit iste tractatus quem composuit Albertus frater predicator (TK 975); Aggiunge una mano nel XVII sec., cioè Thomas Allen: Albertus non fuit autor huius libri sed Philippus, cancellarius Parisiensis, ut ex vetustissimo exemplari manuseripto manifestum est (cfr. cod. Digby 228).*

Questo esemplare è tratto da un codice che conteneva, come risulta dall'indice: *Cosmographia Rogeri Bacon; Saccarium morale; Mathematicae vis et usus*. Nella stessa lista l'opera è indicata come *Albertus de scientiis licitis et illicitis*. Cod. cartaceo, con tre filigrane che non si ritrovano in Briquet: ancora in un cerchio (cfr. B. 459-60, 425-26); grande mano con fiori (cfr. B. 1136); piccola mano scarsamente visibile, forse dello stesso tipo; seconda metà del 15 secolo, scritto in Inghilterra.

4) ff. 118-133 *Kalendarium* (scritto in francese) cum figuris ad unumquemque mensem aptis, eleganter depictis, et regulis;

5) ff. 133-140 *Tabulae et regulae variae paschales* (sec. X o XI).

Cfr. *Quarto Series, Pars Nona, Codices a ... Kenelm Digby ... donatos, complectens*, di G. D. MACRAY, Oxford, 1883.

42. - *Oxford, Bodleian Library, ms. Digby 228*

Sec. XIV in.; Membr.; in fol.; ff. 79 + schede aggiunte ai ff. 47, 48, 75; 2 coll.; di provenienza inglese; sul I foglio il nome « Stevenson » prob. di mano del XV sec.; appartenne a Thomas Allen; fol. 2^v « Tabula contentorum ».

f. 1 *Glossa brevis super tractatum (Johannis de Sacro Bosco) de sphaera*: *Spera est circumferencia dimidii circuli etc. Et notato quo hic agitur de motu ... — ... hoc est, non oriuntur existentibus sub equinoctiali. Explicit (TK 519);*

f. 1^v *Brevia de quatuor climatibus mundi et de septem planetis*;

f. 1^v *Incipit quidam tractatus de 7 planetis et 12 signis et de multis aliis rebus sub compendio traditus* (framm. iniziale): *In principio creavit Deus coelum et terram. In primo ordinavit 12 zodiaci circuli signa*;

f. 3 *De signacione puerorum in qua die nascuntur*: *Sol est mundi oculus ... — ... Explicunt signationes puerorum in qua die nascuntur per 7 planetas et nomina et natura 12 signorum (De planetis; TK 1513);*

ff. 3^v-8 (Alexandri de Villa Dei) *Massa Compoti*, metrica, cum praefatione et commentario prosaice scriptis: *Inc. praef. Licet modo in fine temporum constat habere plures radices (lege codices) qui de arte calcula-*

Diversi sono i titoli con i quali è indicato lo *Speculum Astronomiae* nella tradizione manoscritta, anche se la denominazione di *Speculum*, da sola o insieme ad altre resta di gran lunga la più frequente, ed è accolta in tutte le edizioni, tranne quella di Norimberga.

L'autore è generalmente indicato in Alberto Magno; solo dieci codici non riportano questa attribuzione, ed uno solo propone decisamente un autore diverso.

Sono riportati di seguito i titoli e l'indicazione dei manoscritti in cui compaiono, suddivisi in cinque gruppi secondo le loro caratteristiche.

1) *Speculum Astronomiae D. Alberti Magni Ratisponensis Episcopi* (Bologna, Biblioteca Universitaria, ms. 3649, int. 11; Darmstadt, Hessische Landes und Hochschulbibliothek, ms. 1443 (ex 94)).

Speculum Astronomiae Alberti Magni de scientiis prohibitis et concessis (Groningen, Universiteitsbibliotheek, ms. 103).

Alberti Magni Astronomiae Speculum

(Venezia, Biblioteca Nazionale Marciana, ms. lat. XI. 71 (1582)).

Alberti Magni doctoris excellentissimi Speculum in Astrologia

(Douai, Bibliothèque Municipale, ms. 427 int. 1).

Speculum Astrologiae Alberti ordinis predicatorum

(Boston, F. A. Countway Library of Medicine, Boston Medical Library ms. 22).

Speculum Alberti Magni quod est defensorium astroloyce scientie

(Leipzig, Universitätsbibliothek Hs. 1467).

Speculum Alberti de libris Astronomiae

(Biblioteca Apostolica Vaticana, ms. lat. 4275).

Speculum de nominibus astronomiae domini Alberti

(München, Bayerische Staatsbibliothek, CLM 18175).

Speculum Alberti Magni de nominibus librorum astronomiae

(Paris, Bibliothèque Nationale, ms. lat. 7408).

Speculum Domini Alberti de nominibus librorum astronomiae

(Erfurt, Wissenschaftliche Bibliothek der Stadt, ms. Amplon. qu. 349).

Speculum Alberti idest de nominibus librorum Astronomiae cum variis opinionibus

Speculum Alberti Magni de libris mathematicis

(Berlin, Staatsbibliothek, ms. lat. fol. 246)

- (Oxford, Bodleian Library, ms. Canon. Misc. 517).
Speculum Domini Alberti de libris mathematicis
 (Bruxelles, Bibliothèque Royale, ms. 926-40).
Speculum mathematicae venerabilis Domini Alberti
 (München, Bayerische Staatsbibliothek, CLM 221).
Speculum Domini Alberti Magni Episcopi Ratisponensis
 (Berlin, Staatsbibliothek, ms. lat. fol. 192).
Speculum Alberti Magni
 (Bruxelles, Bibliothèque Royale, ms. 1022-47).
Speculum Alberti Magistri
 (Cambridge, Trinity College, ms. 1185 (0.3.13)).
Speculum Alberti
 (Erfurt, Wissenschaftliche Bibliothek der Stadt, ms. Amplon. qu. 189;
 Firenze, Biblioteca Medicea Laurenziana, ms. Ashburnam. 210; Fi-
 renze, Biblioteca Nazionale Centrale, ms. Magliab. XI, 121; Kloster-
 neuburg, Stiftsbibliothek, ms. CCL 683; Paris, Bibliothèque Natio-
 nale, ms. lat. 7440).
- 2) *Tractatus de nominibus librorum astronomiae cui inscribitur Speculum Alberti*
 (Erfurt, Wissenschaftliche Bibliothek der Stadt, ms. Amplon. qu. 223).
Liber de numero librorum artis astronomiae et de auctoribus eorundem, et intitulatur Speculum Alberti
 (Kues, Hospitalbibliothek, ms. 209).
Libellus Alberti Magni de discretione astronomiae a falsis artibus intitulatus Speculum
 (Paris, Bibliothèque Nationale, ms. lat. 7335).
- 3) *Liber de nominibus librorum astronomiae tam demonstratorum quam iudicialium, quem composuit Albertus Magnus (ordinis Predicatorum) ut sciatur qui libri sunt contra fidem et qui non*
 (Bern, Burgerbibliothek, ms. 483; Gent, Bibliothèque Universitaire (Bibliothek der Rijksuniversiteit) ms. 416(151); [Paris, Bibliothèque de l'Arsenal, ms. 387]; cfr. l'explicit dell'opera nel ms. 2496 della Biblioteca Jagiellonska di Kraków e nel ms. di Venezia, Museo Civico Correr, Fondo Cicogna 2289).
Libellus Magni Alberti de duabus sapientiis
 (Kraków, Biblioteka Jagiellonska, ms. BJ 2496).
Liber Alberti Magni de duabus sapientiis et de recapitulatione omnium librorum astronomiae
 (Biblioteca Apostolica Vaticana, ms. Pal. lat. 1445).
Liber (fratris) Alberti (Magni) de recapitulatione omnium librorum astronomiae
 (München, Bayerische Staatsbibliothek, CLM 27; CLM267).
Liber recapitulationis astronomiae et nigromanciae compositus a fratre Alberto Episcopo Ratisponensi

- (Salzburg, Stiftsbibliothek St. Peter, ms. b III 15 (ex m 214); Ljubljana, Narodna in univerzitetna knjižnica, ms. 23).
Albertus de scientiis licitis et illicitis
 (Venezia, Museo Civico Correr, Fondo Cicogna, ms. 2289).
Tractatus Alberti Magni de scientiis licitis et illicitis et de libris et initiis nec non continentis eorum
 (Gdańsk, Biblioteka Gdńska Polskiej Akademii Nauk, ms. 2224).
Liber Alberti Magni in quo distinguit libros astronomicos nominans eorum titula, initia et continentia, commentans (...) liciti ab illicitis distinguantur
 (St. Gallen, Vadianische Bibliothek, ms. 412).
Libellus Alberti Magni de summa librorum Astronomiae
 (Catania, Biblioteca Universitaria, ms. 87 (ex 85) int. 13).
- 4) *Tractatus magistri Philippi Cancellarii Parisiensis de libris astronomiae qui tenendi sunt secundum integritatem fidei catholicae et qui non*
 (Oxford, Bodleian Library, ms. Digby 228).
Tractatus quem composuit Albertus frater predicator — Albertus non fuit auctor huius libri sed Philippus Cancellarius parisiensis, et ex vetustissimo exemplari manuscripto manifestum est
 (Oxford, Bodleian Library, ms. Digby 81).
Libellus quidem quem aliqui ab Alberto Magno, aliqui a magistro Filippo Cancellario parisiensi editum asserunt, in quo determinantur quasi omnes libri qui sunt in astronomia et magica ac nigromantica et qui approbantur vel reprobantur ex eis — Incipit Speculum Fratris Alberti de ordine fratrum predicatorum
 (Milano, Biblioteca Ambrosiana, ms. T 65 inf.).
- 5) *Epistola (add. Thomae) de aliquibus nominibus librorum astronomiae*
 (München, Bayerische Staatsbibliothek, CLM 8001).
Liber Speculum
 (Wien Staatsbibliothek, ms. 5508).
Alii etiam astronomiae libri nonnulli
 (Oxford, Bodleian Library, ms. Ashmole 345).
Divinationum divisio
 (Firenze, Biblioteca Medicea Laurenziana, ms. Pl. 30.29).
- 6) (senza titolo né attribuzione)
 (Arras, Bibliothèque Municipale, ms. 47 (844); Biblioteca Apostolica Vaticana, ms. Borghes. 134; Erfurt, Wissenschaftliche Bibliothek der Stadt, ms. Amplon. qu. 348; Kraków, Biblioteka Jagiellonska, ms. BJ 1970; London, British Museum, ms. Harley 2378).